

۱۳۳۷۲۱۱

۹۴، ۴، ۳

سلسله تک‌نگاشت‌های
الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت

تفکر نرم در طراحی الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت

www.ketaboo.ir

مهر ماه ۱۳۹۴

رهبر فرزانه انقلاب اسلامی:

باید در طراحی الگوی اسلامی-ایرانی پیشرفت
بر چهار عرصه‌ی فکر، علم، معنویت و زندگی تکیه شود
که در این میان، موضوع «فکر» بنیانی‌تر از بقیه‌ی عرصه‌ها است

در دینار اعضای شورای عالی
مرکز الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت
۱۳۹۱/۱۲/۱۴

سرشناسه	: حنفی‌زاده، پیام، ۱۳۵۳ -
نام و نام پدیدآور	: تفکر نرم در طراحی الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت / پیام حنفی‌زاده، محمد محرابیون محمدی.
مشخصات نشر	: تهران: مرکز الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت، ۱۳۹۳.
مشخصات ظاهری	: ۸۶ ص: مصور، جدول، نمودار.
روست	: سلسله تک نگاشت‌های الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت: ۳۳.
شابک	: ۹۷۸-۶۰۰-۷۶۱۱-۲۲-۷
وضعیت فهرست‌بسی	: موضوع
شناسه افزوده	: محمدی، محمد، ۱۳۶۴ -
شناسه افزوده	: مرکز الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت
رده پندگی کنگره	: ۱۳۹۱ / ۳۹ HMA
رده پندگی دویی	: ۳۰۳/۴
شماره کتابشناسی ملی	: ۲۰۰۰۱۲۵

سلسله تک نگاشت‌های الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت:
تفکر نرم در طراحی الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت

نگارش: دکتر پیام حنفی‌زاده (عضو هیئت‌علمی دانشگاه علامه طباطبائی تهران)
محمد محرابیون محمدی (دانشجوی دکترای مدیریت فناوری اطلاعات دانشگاه علامه طباطبائی تهران)

ناشر: نشر الگوی پیشرفت، وابسته به مرکز الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت

نوبت چاپ: اول، مهرماه ۱۳۹۴

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۷۶۱۱-۲۲-۷

قیمت: ۵۰۰۰۰ ریال

تلفن: ۰۲۱ ۸۸۶۳۴۰۰۸ - ۰۲۱ ۸۸۰۱۴۶۴۸

www.olgou.ir

Email:olgou@olgou.ir

نشانی: تهران، خیابان جلال آل احمد، روبه‌روی بیمارستان شریعتی، شماره ۳
تمامی حقوق این اثر متعلق به مرکز الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت است.
مسئولیت دیدگاه‌های بیان‌شده در این تک نگاشت بر عهده مؤلفان محترم است.

پیشگفتار

تعیین مبانی، ارکان، چارچوب و مسیر پیشرفت کشور در نظام مقدس جمهوری اسلامی ایران باید با مشارکت گسترده و حضور همه جانبه دانشمندان، محققان، نخبگان دانشگاهی و حوزوی و جوانان این سرز و بوم صورت گیرد. به گواه تاریخ و تجارب گذشته، پیشرفتی همه جانبه و پایدار خواهد بود که مبانی اسلامی و اقتضائات ایرانی در آن توأمان مورد توجه باشد.

اینک مرکز الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت در آستانه اتمام سه سال تلاش‌های علمی، تخصصی و فکری درباره پیشرفت اسلامی ایرانی، برگزاری نشست‌های علمی و تخصصی، تاسیس اندیشکده‌های مرکز، انتشار صورت‌مقارر، شمند و تهیه نقشه راه تدوین الگو و انجام برخی از مراحل آن، در نظر دارد با هدف تولید دانش و گسترش و تعمیق ادبیات موضوعی در حوزه الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت، آثاری را به صورت تک نگاشت‌های علمی فاخر منتشر نماید. تک نگاشت نوشتاری تخصصی و نیمه مبسوط است که توسط یک پژوهشگر خبره در یک موضوع خاص نگاشته می‌شود. تک نگاشت از نظر حجم و محتوا، فاصل مقاله و کتاب است و نویسنده با پردازش و تحلیل یافته‌ها و مطالعات تخصصی پیشین و افزودن یافته‌های پژوهشی جدید خود و تحلیل جامع و منسجم آنها افق‌های تازه‌ای را در زمینه مورد بررسی می‌گشاید.

سلسله تک نگاشت‌های الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت که در مجلدات مختلف منتشر می‌شوند، حاصل تلاش جمعی از استادان، اندیشمندان و محققان دانشگاهی و حوزوی است که مراحل مختلف نگارش، ارزیابی، ویراستاری، تدوین و انتشار را با نظارت متخصصان و اهل فن گذرانده است و در اختیار صاحب‌نظران قرار می‌گیرد. در پایان از مساعدت‌ها و تلاش‌های ارزنده نویسندگان تک نگاشت‌ها و داوران و مراکز مختلف علمی و پژوهشی که ما را در تهیه، تدوین و انتشار این سلسله یاری رسانند، تقدیر و تشکر می‌شود. امید است این محتوای علمی بتواند افق‌های نو و روشنی را در پیش چشم متخصصان دانشگاهی و حوزوی بگشاید و هر روز در طی مسیر تدوین و تحقق الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت گام‌های بلندتر و استوارتری برداشته شود.

فهرست

۴	چکیده
۹	مقدمه

فصل اول

۱۱	مفهوم پیشرفت
۱۲	پیشرفت اسلامی ایرانی
۱۳	ابعاد پیشرفت یک مفهوم
۱۹	ایجاد اجماع میان دیدگاه‌های رنگ‌گون: تفکر سیستمی

فصل دوم

۲۳	روش‌شناسی سیستم‌های نرم
۲۳	تفکر سیستمی نرم
۲۵	روش‌شناسی سیستم‌های سخت
۳۰	روش‌شناسی سیستم‌های نرم

فصل سوم

۳۹	روش‌شناسی سیستم‌های نرم در عمل
۳۹	مقدمه
۴۰	روش‌شناسی سیستم‌های نرم: گام‌های ۱ و ۲ (شناخت)
۴۰	گام ۳: انتخاب
۴۴	گام ۴: مدل‌سازی
۵۰	گام ۵: هم‌سنجی
۵۰	گام ۶ و ۷: تغییر و انجام کنش‌های مرتبط
۵۱	روش‌شناسی سیستم‌های نرم در عمل

فصل چهارم

۷۱	الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت، یک مسئله نرم
۷۱	مقدمه
۷۲	توسعه‌ی دینی
۷۳	توسعه‌ی اجتماعی - فنی

۷۳	توسعه‌ی نظری
۷۴	توسعه‌ی منابع انسانی
۷۵	توسعه‌ی ارزشی و فرهنگی
۷۵	توسعه‌ی سیاسی
۷۶	توسعه‌ی اقتصادی
۷۷	یافته‌های فصل

فصل پنجم

۷۹	جمع‌بندی
۷۹	مقدمه
۷۹	طراحی الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت
۶۱	منابع

www.ketab.ir

چکیده

الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت، یک برنامه راهبردی و کلان جهت رسیدن از وضع موجود به وضع مطلوب است. چنانچه دستیابی به الگوی اسلامی ایرانی را یک دغدغه یا به بیان بهتر یک مسئله بدانیم، همانند تمامی مسائل در یک موقعیت مسئله مطرح می‌گردد. موقعیت مسئله دستیابی به الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت، یک موقعیت بد ساختار است زیرا نمی‌توان به درستی موقعیت مسئله را توصیف نمود یا به بیان بهتر، شرح موقعیت مسئله خود یک مسئله است. چنین موضوعی ریشه در تعدد جناح‌های فکری و همچنین کنش‌های مقدماتی انسان‌ها دارد، لذا استفاده از رویکردهای کمی نظیر مهندسی سیستم‌ها دارای کارایی کم می‌باشد. در نوشتار پیش رو، پژوهشگران استفاده از روش‌شناسی سیستم‌های نرم که یک روش‌شناسی شناخته‌شده و پربکاربرد در حوزه مسائل انسانی است را به عنوان رویکردی جهت حل این مسائل پیشنهاد می‌دهند. این رویکرد در تکیه‌گاشت، به صورت مفصل مورد بررسی قرار گرفته است.

واژه‌های کلیدی: سیستم‌های نرم، روش‌شناسی سیستم‌های نرم، الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت، روش‌های حصول اجماع

مقدمه

پیشرفت، پربایی ذهنی در مسیر حرکت از وضع موجود به وضع مطلوب است و باعث می‌گردد که زیرساخت و منابع کشور جهت رشد همه‌جانبه افراد و جامعه آماده گردد. تحقق چنین هدفی در نهضت می‌تواند بر اقتدار یک کشور در عرصه جهانی نیز مؤثر باشد. در دهه چهارم انقلاب شکوهمند اسلامی، با توجه به آن که سیاست رهبری معظم نظام و مدیران ارشد اجرایی بر توسعه همه‌جانبه و رفاه اقتصادی و اجتماعی با تکیه بر ارزش‌ها و بنیان‌های اسلامی و اخلاقی است، نیاز به یک برنامه‌ریزی منسجم جهت دستیابی به این اهداف والا جزو ضروریات است. برنامه‌ریزی، فراگرد آگاهانه تصمیم‌گیری در مورد اهداف و کنش‌های آینده یک فرد، گروه واحد کاری یا سازمان است و با تعیین اهداف مشخص، مسیری رسیدن به اهداف را پیش‌بینی می‌نماید. لذا برنامه‌ریزی نیازمند تلاش‌های ذهنی جهت تصویب طراحی وضعیت مطلوب و پیش‌بینی راه‌ها و مسیرهای نیل به آن است. برنامه‌ریزی برای الگوی اسلامی ایران پیشرفت مبتنی بر حرکت جمعی در مسیر پیشرفت به صورت پویا و انعطاف‌پذیر بر اساس بنیاد آیین و یادگیری است. رسیدن به چنین هدفی نیازمند در نظر گرفتن افکار، نگرش‌ها و جهان‌بینی جناح‌های مختلف فکری است که به واسطه حوزه‌های مختلف علمی، تجارب عملی و ویژگی‌های نشانه‌ها، جنبه‌های مختلف و گاه متناقض الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت، نگاه می‌نمایند و هر جناح فکری، جنبه‌ای را که به آن نگاه می‌نماید، برتر از جنبه‌های سایر جناح‌های فکری می‌داند. پذیرش تعدد جناح‌های فکری و استفاده از آن در امر برنامه‌ریزی و تصمیم‌گیری با رویکردهای کمی و عقلانی در علم مدیریت هم‌خوانی ندارد و استفاده از یک روش‌شناسی کیفی مبتنی بر تعدد جناح‌های فکری، لازم است. تفکرات کمی در مدیریت و تصمیم‌گیری، ریشه در عصر روشنگری دارد. بر مبنای تأثیر شگفتی که تفکرات اثبات‌گرایی و رویکرد عقلایی بر پیشرفت در حوزه‌های تجربی و مهندسی داشت تا سال‌های متمادی به عنوان پارادایم اصلی در تمامی پژوهش‌ها حتی پژوهش‌های مرتبط با علوم اجتماعی و مدیریت، مطرح گردید. پارادایم اثبات‌گرایی این گونه استدلال می‌نماید که در درون

هر فرد، اصالت یکپارچه و مقدسی نهفته است که بیانگر ظرفیت عقلانی وی است. به قول رنه دکارت «این فقط فکر من است که پایه و اساس خاص برای همه چیز را فراهم می‌کند». بر همین اساس در مدیریت نیز توجه عمده به باورهای عقلانی شکل گرفت، مدیران به ایجاد پیش‌بینی کوتاه‌مدت و بلندمدت بر مبنای عملکرد سازمان بر اساس این فرض که کارمندان موجودات عقلانی هستند، پرداختند و به انسان‌ها، تفکرات و جهان‌بینی آن‌ها به مثابه یک ماشین نگاه می‌نمودند. در چنین فضایی وظیفه محقق یافتن متغیرهای اصلی در هر موضوع تحقیق، یافتن معیارهای استاندارد و یافتن روابط علت و معلولی بین متغیرهاست. براساس این پارادایم، فرض این است که یک واقعیت مشخص سازمانی و یک جهان عینی باقابلیت مطالعه تجربی وجود دارد و سازمان دارای یک معیار مشخص اجتماعی، یک ساختار رسمی، اهداف به رسمیت شناخته‌شده و انواع نیازهای گوناگون است. باین حال امروزه بر پژوهشگران مشخص شده است که رویکردهای کمی در پژوهش‌های اجتماعی بی‌الخصوص پژوهش‌هایی که به مطالعه انسان‌ها بارزش‌های مختلف می‌پردازند، ضعیف بوده و باید کارایی مطلوب می‌باشند، لذا استفاده از روش‌های کمی را توصیه نموده‌اند (تیومن، ۱۳۹۱).

با توجه به موارد فوق‌الذکر ایجاد نقشه راه «سوی اسلامی ایرانی پیشرفت» موضوعی است که با دیدگاه‌های متفاوت، گاه متناقض و درعین حال قابل دفاعی روبرو است و از سوی دیگر موضوعی است که در حوزه پژوهش‌های اجتماعی و مدیریت مطرح می‌گردد و استفاده از رویکردهای کمی و روش‌های مبتنی بر پارادایم اثبات‌گرایانه در آن، کاستی‌های فراوانی روبرو خواهد بود، لذا لازم است که با ارائه یک روش‌شناسی نوین، تعدیل گام‌های هم‌بافت‌های اجتماعی حاکم بر آن شناسایی شده و این موارد، در گام‌های روش‌شناسی لحاظ گردد، این نوشتار روش‌شناسی سیستم‌های نرم را که یکی از روش‌شناسی‌های مبتنی بر تحقیق در عملیات نرم^۱ است، به‌عنوان روش‌شناسی موردنیاز در الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت مطرح می‌نماید. ساختار این نوشتار به این صورت است که در فصل اول به مفهوم پیشرفت پرداخته‌شده و سپس در بخش دوم، تفکر سیستمی نرم و منشأ آن بیان می‌گردد. در ادامه، در بخش سوم، روش‌شناسی سیستم‌های نرم و گام‌های آن بررسی شده و سپس در فصل چهارم طراحی الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت به‌عنوان یک مسئله نرم تبیین می‌گردد. فصل پنجم بیان‌گر روش‌شناسی پیشنهادی بوده و بر مبنای آن دستاوردهای این نوشتار جمع‌بندی می‌گردد.